

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПЛАНУВАННЯ РОЗПОДІЛУ ПРИБУТКУ НА ГІРНИЧО-ЗБАГАЧУВАЛЬНИХ КОМБІНАТАХ

ЖОВНА О. М.

кандидат економічних наук

Кривий Ріг

Незважаючи на різноманітність показників прибутку, усі автори сходяться на думці, що саме прибуток є основним економічним результатом діяльності підприємств та повинен використовуватись при проведенні оцінки їх економічної ефективності. На наш погляд, кожний з показників прибутку має індивідуальні особливості та повинен обиратися в залежності від мети аналізу.

Проблемам аналізу економічних результатів діяльності підприємств присвячені роботи багатьох вітчизняних, а також російських та інших зарубіжних економістів.

У більшості робіт основним економічним результатом діяльності підприємств визнається прибуток. В сучасній економічній теорії існує велика кількість показників прибутку. Так, у ПСБО №3 виділяється валовий прибуток, прибуток від операційної діяльності, чистий прибуток. У Законі України «Про оподаткування прибутку підприємств» також розглядається оподатковуваний прибуток. У роботах зарубіжних економістів розглядається ще один показник – прибуток до амортизації, податків і відсотків (EBITDA).

Деякі автори [1, 2, 3, 4] визначають недоліки загальноприйнятих показників прибутку та проводять їх уточнення та коригування. Так, у роботі [2] зазначається, що показник прибутку не враховує вплив дебіторської та кредиторської заборгованості. Це пов'язано з тим, що за національними стандартами бухгалтерського обліку, доходи та витрати визнаються методом нарахування, тобто у момент відвантаження товарів (виконання послуг), а не у момент їх оплати. У той же час на гірничо-збагачувальних комбінатах (ГЗК) Кривбасу суттєва частина матеріальних ресурсів придбавається у кредит, тобто з відстрочкою платежу. Продукція цих підприємств відвантажується покупцям також на умовах товарного кредиту. Це призводить до виникнення значної дебіторської та кредиторської заборгованості. Внаслідок цього суттєва частина прибутку залишається неоплаченою і не може об'єктивно визначати економіч-

ні результати діяльності підприємства. На думку автора [2], показник прибутку доцільно скоригувати на дебіторську та кредиторську заборгованість для того, щоб визначити реально оплачений прибуток.

У роботі [1] пропонується коригувати показник прибутку на величину невиконаних планових капітальних ремонтів, а також з урахуванням наслідків від утворення дебіторського боргу та зобов'язань.

У роботі [4] запропоновано привести показники прибутку до порівнянного вигляду з урахуванням узгодженості корпоративних інтересів. Для цього визначаються відхилення фактичних значень різних видів витрат, що виражають інтереси різних груп зацікавлених осіб, від базового значення цих витрат. Далі показник прибутку коригується на сумарну величину зазначених відхилень.

У роботі О. В. Нусінової [3] пропонується коригувати показник прибутку на величину так званої «внутрішньої кредиторської заборгованості». Як відзначається в роботі [3], на промислових підприємствах часто проводиться економія навіть на обов'язкових витратах. Будь-яка відстрочка або часткове нездійснення цих витрат у майбутньому призводить до набагато більших збитків, ніж отримана економія. Зокрема, на ГЗК це відноситься до витрат на проведення поточних і капітальних ремонтів, на розкривні роботи та ряду інших. О. В. Нусінова таку необґрунтовану економію називає внутрішньою кредиторською заборгованістю (ВКЗ) підприємства самому собі і на неї зменшує величину прибутку від діяльності підприємства. Даний автор зазначає, що ВКЗ має негативний вплив на результати діяльності підприємства, але в майбутньому через невинувачений час. Однак які наслідки та через який час виникають від існування ВКЗ, О. В. Нусінова не визначає.

Усі розглянуті вище роботи з коригування прибутку тісно пов'язані з метою даного дослідження. Але вони не враховують, що збільшення прибутку приводить до збільшення дивідендів, витрат на споживання та інвестиції, що також впливає на економічні результати діяльності підприємства. Таким чином, потребують окремого дослідження залежність зазначених витрат та виплат та їх вплив на результати діяльності підприємства.

Гірничо-збагачувальні комбінати Кривбасу є учасниками Галузевої угоди [5], в якій передбачено збільшення фонду оплати праці у разі збільшення обсягів виробництва (E_1), продуктивності праці (E_2), зниження

витрат на 1 грн продукції ($E3$), і, відповідно, прибутку за такою формулою:

$$\Phi ОП = \Phi ОП_{баз} \times \frac{100 + H1 \times E1 + H2 \times E2 + H3 \times E3}{100}, \quad (1)$$

де $\Phi ОП_{баз}$ – фонд оплати праці у попередньому періоді;
 $H1, H2, H3$ – нормативи приросту фонду оплати праці відповідно за приріст обсягів виробництва, продуктивності праці та зниження витрат на 1 грн продукції.

Також на більшості ГЗК Кривбасу, окрім ВАТ «Південний ГЗК», регулярно нараховуються та сплачуються дивіденди, які згідно із Законом України «Про акціонерні товариства» [6] визначаються як частина чистого прибутку акціонерних товариств, якими є усі ГЗК Кривбасу.

Для планування дивідендів у більшості робіт використовується коефіцієнт дивідендних виплат ($K_{див}$). З використанням зазначеного коефіцієнта планова величина дивідендних виплат (D) визначається за формулою:

$$D = ЧП \cdot K_{див}, \quad (2)$$

де $ЧП$ – чистий прибуток.

За рахунок чистого прибутку на ГЗК також повністю або частково фінансуються капітальні інвестиції. У процесі планування використовується коефіцієнт реінвестицій ($K_{реін}$), що визначає частку чистого прибутку, яка спрямовується на інвестиції:

$$K_{інл} = ЧП \cdot K_{реін}, \quad (3)$$

де $K_{інл}$ – планова величина капітальних інвестицій.

З наведених залежностей очевидно, що існує безпосередній зв'язок між величиною прибутку та розміром дивідендних виплат, витрат на споживання та інвестиції.

Прибуток може збільшуватись під впливом різних факторів, в т.ч. в результаті порушення технології, невиконання планових ремонтів, несвоєчасного здійснення розкривних робіт, тощо. Таку штучну економію Нусінова О. В. називає внутрішньою кредиторською заборгованістю підприємства самому собі, оскільки в майбутньому підприємство все одно змушене буде понести витрати, пов'язані з усуненням наслідків несвоєчасного здійснення необхідних витрат. У роботі [3] запропоновано коригувати величину прибутку на суму внутрішньої кредиторської заборгованості. Вважаємо доцільним при плануванні дивідендних виплат, витрат на споживання та інвестиції враховувати таке коригування.

Отримання економії витрат, а отже і прибутку, передбачає, що ця економія буде використана. Якщо б уся зазначена економія була використана на погашення зобов'язань підприємства, це призвело б до покращення економічного стану. Але як відомо, на ГЗК Кривбасу частина прибутку, в т.ч. пов'язаного з економією витрат, розподіляється між зацікавленими особами у вигляді дивідендів, збільшення витрат на оплату праці, збільшення витрат на утримання соціально-побутової сфери, а також збільшення інвестицій.

Якщо прибуток збільшився в результаті цілеспрямованих заходів зі зниження витрат, то використання його на зазначені витрати та виплати є обґрунтованим.

У той же час, якщо економія є штучною, то можуть виникнути необґрунтовані дивідендні виплати, витрати на споживання та інвестиції. Це пов'язано з тим, що економія, одержана внаслідок несвоєчасного здійснення необхідних витрат, не приводить до покращення результатів діяльності, оскільки виникає внутрішня кредиторська заборгованість. Тому розподіл прибутку, отриманого в результаті такої економії, однозначно приводить до погіршення економічного стану підприємства. Таким чином, негативні наслідки виникають практично одночасно з виникненням ВКЗ, а не тільки в майбутньому, як це зазначалося у роботі О. В. Нусінової [3], і пов'язані вони з дивідендами, витратами на споживання та інвестиції.

Існуючі на підприємстві тенденції розподілу прибутку необхідно враховувати також при оцінці ефективності інвестиційних проектів. Оскільки будь-який проект передбачає збільшення прибутку діючого підприємства, логічно стверджувати, що в результаті його впровадження виникнуть додаткові дивідендні виплати, витрати на споживання та інвестиції.

Надмірні та необґрунтовані дивідендні виплати, витрати на споживання та інвестиції призводять до погіршення економічного стану підприємства. Це особливо важливо враховувати при оцінці економічних результатів на ГЗК Кривбасу, що знаходяться у кризовому стані та мають низькі показники ліквідності і платоспроможності.

Під час аналізу економічних результатів діяльності підприємств слід враховувати, що збільшення прибутку, в т.ч. за рахунок економії витрат, призводить до виникнення додаткових дивідендних виплат, витрат на споживання та інвестиції. Усі ці витрати та виплати фінансуються за рахунок прибутку та безпосередньо залежать від його розміру.

Дослідимо цю залежність на прикладі чотирьох ГЗК Кривбасу. Для цього використаємо кореляційно-регресійний аналіз на підставі даних за 2002 – 2008 рр. На рис. 1 представлено залежність, отримана по ВАТ «Північний ГЗК». Як видно з рис. 1, регресійна залежність має високий коефіцієнт детермінації, що перевищує 84%, це вказує на високу тісноту взаємозв'язку та достовірність отриманої економіко-математичної моделі.

У табл. 1 представлено результати кореляційно-регресійного аналізу по усіх ГЗК Кривбасу. По усіх ГЗК Кривбасу отримано залежності з високим коефіцієнтом детермінації, не нижче 78%. Враховуючи, що економія витрат завжди призводить до відповідного зростання прибутку, можна з високим ступенем достовірності стверджувати, що це призведе до виникнення додаткових дивідендних виплат, витрат на споживання та інвестиції. Слід зазначити, що це відноситься також і до штучної економії. Як будь-який вид економії, вона також викликає збільшення додаткових витрат та виплат, але одночасно з цим штучна економія призводить до виникнення внутрішньої кредиторської заборгованості. Отже, штучна економія витрат не призводить до покращення економічного стану, а навпаки, до його погіршення.

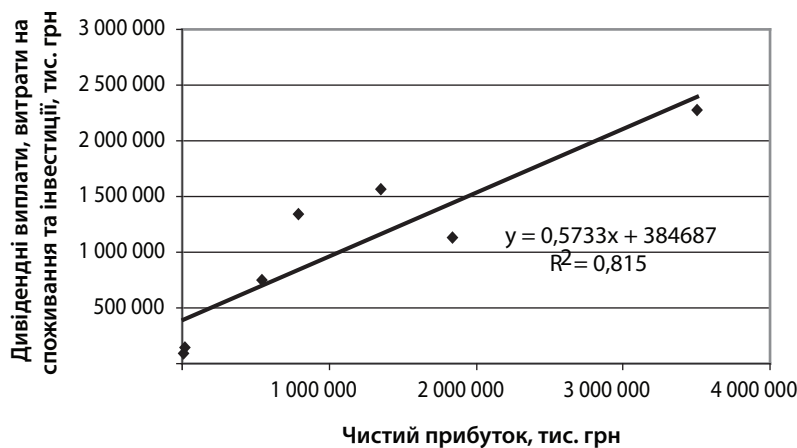

Рис. 1. Залежність суми дивідендних виплат, витрат на споживання та інвестиції від величини валового прибутку ВАТ «Північний ГЗК»

Регресійні залежності суми дивідендних виплат, витрат на споживання та інвестиції від величини валового прибутку, отримані по ГЗК Кривбасу

Підприємство	Залежність	Коефіцієнт детермінації (R2)
ВАТ «Північний ГЗК»	$y = 0,5733x + 384687$	82%
ВАТ «Центральний ГЗК»	$y = 0,3545x + 282819$	79%
ВАТ «Інгулецький ГЗК»	$y = 0,5019x + 451103$	85%
ВАТ «Південний ГЗК»	$y = 0,1067x + 241161$	78%

Таким чином, штучна економія витрат повинна бути виключена з величини прибутку підприємства, тому що вона є негативним результатом діяльності підприємства. Отриманий скоригований показник прибутку, назвемо його обґрунтованим прибутком, дозволяє більш об'єктивно оцінити економічні результати діяльності, які одержані підприємством у звітному періоді без урахування впливу штучної економії витрат.

Як зазначалося вище, штучна економія, як і будь-яка економія, призводить до виникнення дивідендних виплат, витрат на споживання та інвестиції. Але ця частина зазначених витрат і виплат є необґрунтованою, як і пов'язаний з ними прибуток, тому планову величину дивідендних виплат, витрат на споживання та інвестиції доцільно відповідно зменшити. У протилежному випадку це призведе до збільшення зобов'язань підприємства по цих витратах і виплатах та погіршення економічного стану підприємства.

При плануванні зменшення надлишку дивідендів, витрат на споживання та інвестиції слід враховувати, що при зменшенні деяких видів витрат (зокрема, витрат на оплату праці) відбувається збільшення чистого прибутку, яке може призвести до необґрунтованого збільшення дивідендних виплат або інвестицій. Для забезпечення незмінності величини дивідендів необхідно відповідно скоригувати коефіцієнт дивідендних виплат. При цьому необхідно враховувати, що в загальному випадку можливе одночасне зменшення декількох видів витрат та виплат.

За умови зменшення витрат на оплату праці ($\Delta ЗП$) відбувається відповідне збільшення чистого прибутку. Таким чином, умовою незмінності суми дивідендів є такий вираз:

$$(ЧП + \Delta ЗП) \cdot K_{див_1} = ЧП \cdot K_{див_0} \quad (4)$$

де $K_{див_0}$, $K_{див_1}$ – коефіцієнти дивідендних виплат до і після зменшення витрат на оплату праці, відповідно.

Плановий індекс зниження коефіцієнту дивідендних виплат ($I_{Кдив}$) визначається за формулою:

$$I_{Кдив} = \frac{K_{див_0}}{K_{див_1}} = \frac{ЧП + \Delta ЗП}{ЧП} = 1 + \frac{\Delta ЗП}{ЧП} \quad (5)$$

Якщо підприємством прийняте рішення про зниження надлишку дивідендів, витрат на споживання та інвестиції лише за рахунок витрат на оплату праці, то сума необхідно-

Таблиця 1

го зниження витрат та виплат ($\Delta Зспож$) враховується у чисельнику формули (5). У разі можливості одночасного зниження капітальних інвестицій, величина зниження витрат на оплату праці може бути відповідно скоригована. У такому разі формула (5) матиме вигляд:

$$I_{Кдив} = 1 + \frac{\Delta Зспож - \Delta КІ}{ЧП} \quad (6)$$

де $\Delta Зспож$ – загальна сума необхідного зниження дивідендних виплат, витрат на споживання та інвестиції; $\Delta КІ$ – сума зниження капітальних інвестицій.

Зниження витрат на оплату праці та капітальних інвестицій повинно проводитись зважено, адже у разі суттєвого зниження відповідних витрат та виплат можливе зниження продуктивності праці, з одного боку, та зниження виробничої потужності, з іншого боку. У той же час у разі збереження планового рівня дивідендних виплат, витрат на споживання та інвестиції, у підприємства збільшуються зобов'язання та погіршується економічний стан. Якщо прогнозний темп погіршення економічного стану не є для підприємства критичним, можливе збереження планового рівня дивідендних виплат, витрат на споживання та інвестиції.

Якщо стратегічною метою підприємства є збереження платоспроможності у довгостроковому періоді, при плануванні дивідендних виплат, витрат на споживання та інвестиції прибуток, що підлягає розподілу, необхідно скоригувати на суму штучної економії витрат. Для цього пропонуємо визначати обґрунтований прибуток, тобто прибуток за вирахуванням суми штучної економії. Величину необхідного зменшення дивідендів і витрат на споживання та інвестиції можна визначити

шляхом підстановки обґрунтованого прибутку до відповідного рівняння регресії.

Вважаємо, що в обов'язки економічних служб ГЗК повинен входити оперативний моніторинг штучної економії витрат і пов'язаного з нею надлишку дивідендних виплат, витрат на споживання та інвестиції, а також прийняття відповідних рішень зі зменшення цих витрат та виплат. Проблема розподілу прибутку особлива актуальна для акціонерних товариств, якими є усі ГЗК. Враховуючи важливість питання розподілу прибутку для усіх зацікавлених осіб, на ГЗК може бути створений окремий структурний підрозділ, який буде приймати рішення щодо напрямків зниження надлишку дивідендних виплат, витрат на споживання та інвестиції.

ВИСНОВКИ

Загальна сума дивідендних виплат, витрат на споживання та інвестиції перебуває в тісному кореляційному зв'язку із сумою чистого прибутку. При цьому на усіх гірничо-збагачувальних комбінатах Кривбасу лише частина прибутку є обґрунтованою, яка може бути базою для планування дивідендів та витрат на споживання та інвестиції, тому частину зазначених витрат та виплат доцільно відповідно зменшити. У протилежному випадку в

зазначених підприємств збільшаться зобов'язання по цих витратах і виплатах та погіршиться економічний стан. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Кругла Н. М. Особливості визначення та обґрунтування оцінки економічних результатів діяльності підприємств // Актуальні проблеми економіки.– 2004.– № 5(35).– С. 104 – 109.

2. Нусинов В. Я. Прогнозирование и оценка экономических результатов производства в условиях инвестирования и принятия стабилизационных мер в промышленности.– Днепропетровск: Наука и образование, 1998.– 223 с. 99.

3. Нусінова О. В. Теоретичні основи економічної оцінки діяльності підприємства. // Економіка: проблеми теорії та практики: 36. наук. праць.– Вип 151.– Дніпропетровськ: ДНУ.– 2002.– С. 166 – 191.

4. Нусінова Я. В. Аналіз результативності інвестиційних проектів з використанням коефіцієнта нормалізації // Економіка: проблеми теорії та практики: 36. наук. праць.– Вип. 233.– Т. 2.– Дніпропетровськ, ДНУ.– 2007.– С. 449 – 458.

5. Галузева угода гірничо-металургійного комплексу України на 2007 – 2008 роки, затв. наказом Міністерства пром. політики України № 152 від 15.11.2006 р.

6. Закон України «Про акціонерні товариства» від 17.09.08 р. № 514-VI // Відомості Верховної Ради України.– 2008.– № 50-51.– С. 17 – 34.